

De ontvoering van drie Roermondnaren door Weertenaren in 1789

In de collectie 'Aanwinsten' van het gemeente-archief van Weert, welke allerlei documentatie-materiaal betr. Weert bevat, bevindt zich ook een bundeltje archiefstukken, die betrekking hebben op de bekende raid van de Weertenaren naar Roermond in 1789.¹ Over deze gijzelingsactie is in meerdere publicaties iets te vinden² terwijl er ook een eigentijds verslag van bestaat, geschreven door Lambertus Goofers, een van de deelnemers aan de actie.³ Bovenbedoelde stukken zijn documenten, die deel uitmaken van een proces, dat de 3 gijzelaars Joseph Bernard Stuers, Willem Joseph Luytgens en Hendrik Antoon van der Renne na hun terugkeer uit Brussel aanspanden tegen de Weertenaren. Omdat zij tevens een gedetailleerd verslag bevatten van hun belevenissen tijdens hun ontvoering, vormen zij een interessante en boeiende aanvulling op de tot nu toe bekende gegevens. In het hierna volgend artikel worden alle reeds bekende en tot nu toe onbekende feiten nog eens op een rijtje gezet en verder aangevuld met de in de processtukken aangetroffen gegevens. Voor een goed begrip van de zaak is het nuttig het gebeuren eerst in de historische context te plaatsen.

De z.g. Brabantse Revolutie en de Patriottenbeweging

Een gedeelte van de huidige provincie Limburg, waaronder ook Roermond en Weert, behoorde vóór de komst van de Fransen tot het Overkwartier van Gelder en dit gebied was in 1713 toebedeeld aan Oostenrijk. Bijgevolg berustte het opperbestuur over dit gebied tot 1794 bij de Oostenrijkse regering der Zuidelijke Nederlanden te Brussel, terwijl in Roermond de Staten van het Overkwartier gevestigd waren alsmede het Souvereine Hof van Gelder. Ook in dit Overkwartier waren evenals in de hele Oostenrijkse Nederlanden aan de vooravond van de Franse Revolutie moeilijkheden gerezen, die uiteindelijk geleid hebben tot de z.g. Brabantse Revolutie. In 1781 was keizerin Maria Theresia van Oostenrijk opgevolgd door haar zoon Joseph II; deze behoorde tot de vorsten, die als 'verlichte despoten' werden aangeduid: 'alles voor het volk, niets door het volk'. De vele hervormingsmaatregelen, die hij trachtte door te voeren zonder rekening te houden met de oude instellingen en rechten en vooral ook zijn vele anti-kerkelijke en anti-godsdienstige plannen (de kerk

moest dienstbaar gemaakt worden aan de politiek) leidden tot grote onrust in de Zuidelijke Nederlanden. Ernstiger werd de toestand toen in juni 1789 'de Blijde Incomste' werd ingetrokken en de Raad van Brabant in Brussel werd opgeheven. Een opstand brak uit. In 'het Manifest van het Brabantse volk' (uitgevaardigd in Breda oktober 1789) werd Joseph II van de troon vervallen verklaard en werd de onafhankelijkheid van de Zuidelijke Nederlanden uitgeroepen, de z.g. Belgische Staat.⁴ Onder leiding van generaal Van der Mersch formeerde zich een patriottisch leger, dat stad na stad veroverde; op 14 december 1789 viel Brussel in handen der patriotten. De opstand sloeg ook over naar het Land van Loon en vandaar naar Weert en Roermond in het Oostenrijkse Overkwartier. Op 1 januari verklaarden de Staten van het Overkwartier zich onaf-

DE MAASGOUW

tijdschrift voor Limburgse geschiedenis en oudheidkunde

jaargang 101 - 1982

2

uitgave van Limburgs
Geschied- en Oudheidkundig
Genootschap

Adres van redactie en administratie: Postbus 83
6200 AB Maastricht.

Inhoud van dit nummer:

<i>J. Henkens</i> , De ontvoering van drie Roermondnaren door Weertenaren in 1789	49
<i>J.Th.H. de Win</i> , Heraldische omschrijving bisschops-wapen mgr. dr. J.M. Gijsen	65
<i>H. Franssen</i> , De houding van de adel en de aangrenzende vrije Rijksheerlijkheden ten aanzien van het Verbond der Edelen (1565)	68
<i>H.J.M. Spruijt</i> , Het schuttersgilde 'St.-Antonius Abt' Biesselt-Mook	88
<i>W.J. Krüll</i> , Niet 'griek' maar 'kriek'.	95
<i>L.J. Morreau</i> , De afbraak van het 'polvermagazijn' Sint-Maarten te Wyck-Maastricht	100
Eremedaille Maastricht voor Prof. Dr. J.J.M. Timmers	104

hankelijk. Alles is tenslotte met een sisser afgelopen doordat Joseph II in februari 1790 kwam te overlijden. Zij opvolger Leopold II wist alles weer op de oude voet te herstellen, zij het voor korte duur, daar de Franse Revolutie naar deze streken was overgeslagen.

Weert kiest de zijde van de opstand

De Weerter burgerij heeft zich reeds vroeg aan de zijde van de opstand geschaard. Ook de geestelijkheid bleef niet afzijdig, hetgeen te verklaren viel uit de houding van Joseph II tegenover de kerk. Pastoor Janssens, die in 1787 geweigerd had de plakaten van de keizer betreffende de mogelijkheid van echtscheiding van de kansel af te kondigen, werd om die reden zelfs uit zijn ambt ontzet en vervangen door een waarnemer. Na een petitie, ondertekend door nagenoeg alle inwoners, werd hij echter na vier maanden weer in zijn functie hersteld, hetgeen aanleiding gaf tot uitbundige feesten.⁵ Op 20 december 1789 werden de eerste patriottische leuzen onder veel bijval in de stad voorgelezen, waarna de gebeurtenissen elkaar snel opvolgden. Op 27 december werd het patriottisch manifest door de magistraat officieel afgekondigd en het dragen van de zwaart-geel-rode cocarde van de Brabantse Revolutie voorgeschreven.⁶ Als bewijs van hun patriottische ge-

zindheid trokken de drie schutterijen vanaf de markt naar de woning van de postmeester, alwaar zij met geweld de Oostenrijkse adelaar van de gevel rukten en verbrandden. 's Middags was er een Te Deum in de parochiekerk, waarbij ook de paters Minderbroeders van de Biest aanwezig waren. 's Avonds werd de stad geïllumineerd door middel van brandende pektonnen, vetpotjes en kaarsen.

Op 28 december volgde dan de befaamde raid naar Roermond, waar het Souvereine Hof van Gelre, dus de uitvoerder van de gehate keizerlijke maatregelen zetelde. 630 Weertenaren trokken gewapend op naar deze stad om er de momboir — een functie vergelijkbaar met onze officier van justitie — Joseph Bernard Stuers, de kanselier Willem Joseph Luytgens en de griffier Hendrik Antoon Van der Renne te arresteren en gevangelijk naar Weert en vandaar naar Brussel te voeren. Deze ongehoorde gijzeling van de leden van een rechtbank kon alleen maar in een revolutie zoals die van 1789 plaats vinden.

Hoe raakte Weert hierbij betrokken?

In Roermond was destijds burgemeester Johannes Baptista Syben, tevens syndicus en pensionaris van de Staten en al 18 jaar directeur van het Armengasthuis.

Het hotel 'De Vesper' op de Korenmarkt in Weert, zoals dit er uitzag ± 120 jaar na de gebeurtenissen van 1789.

Zijn zoon, die tevens kanunnik van de kathedraal was, stond hem bij als adjunct van het Armengasthuis. Een ander familielid fungeerde als rentmeester bij deze instelling. Alles bij elkaar dus een ware familieregering. Een door De Stuers ingesteld onderzoek had misbruiken en malversaties bij de armeninstelling aan het licht gebracht en geleid tot oneervol ontslag van de Syben's op last van de regering in Brussel. De thans in België ontstane onlusten boden Syben een goede gelegenheid om zich te wreken op Stuers en het Hof. De aanwezigheid van Stuers, Luytgens en Van der Renne in Roermond werd door de patriotten gezien als een hinderpaal om ook deze stad aan hun zijde te krijgen. Op aandringen van Syben deed men het nu voorkomen, dat deze 3 heren omwille van de rust in de stad (op 20 november had het Oostenrijks garnizoen de stad verlaten⁸) en omwille van ook hun eigen veiligheid maar beter naar elders konden worden overgebracht. Generaal Van der Mersch, de commandant van het patriottisch leger, gaf daarom aan Baron de Heerma, die in Roermond verbleef, opdracht om de drie functionarissen te arresteren. De Weertenaren kregen de taak om deze actie uit te voeren. In hen had men goede handlangers, want Weert had het toch al niet erg begrepen op het Roermondse hof; de stad had zich steeds verzet tegen inlijving bij Gelre en zich slechts node in de situatie geschikt. Bovendien was het Hof ook nog om een andere reden impopulair bij de Weerter bevolking. Door toedoen van het Hof n.l. had Weert enige jaren tevoren een proces verloren over het bezit van de z.g. inculte gronden (wateren, moerassen, peelvelden enz.).⁹ Krachtens een oud privilege, aan de ingezetenen in 1482 verleend door Graaf Jacob I van Horn, Heer van Weert,¹⁰ waren deze inculte gronden afgestaan voor gemeenschappelijk gebruik, terwijl de Prins van Chimay, nu Heer van Weert, deze voor zich zelf had opgeëist. Het Hof had het proces in het voordeel van hem beslist. (Later is deze kwestie definitief geregeld bij een transactie van beide partijen in 1793.) De opdrachten van Van der Mersch en Heerma waren voor de Weertenaren een welkome gelegenheid om zich te revanche- ren.

Van het gebeuren bestaan enkele eigentijdse getuigenissen. Vooreerst is er een kroniekje van Juffrouw van Elsacker uit Roermond over de jaren 1770-1819, waarin de volgende aantekeningen staan.¹¹ '1789. Den 29 december zijn hier ingekomen ruim 500 boeren en burgers van Weert onder den naam van Brabantsche patriotten; des anderendaags 's morgens om 11 uren zijn sij vertrokken, medeneemende de Cancelier Luytgens, den Momboir Stuers en den Griffier Van der Renne, en hebben deselve naer Brussel getransporteerd'.

Een tweede kroniek over de jaren 1781-1802 van de Roermondenaar Ramaekers vermeldt dit feit als volgt:¹² 'Den 29 december 's morgens om 7 uren zijn de Weerter boeren of patriotten in de stad gekomen en hebben de stadspoorten gesloten en hebben niemand in of uyt laten gaen tot omtrent 10 uren. Toen zijn de poorten weder geopend en tusschen 12 en 1 uur zijn wel 600 man in de stad gekomen; sij hebben drie huizen der stad bezet met de sterke hand, te weten het huys van den Kanselier Luytjens, het huys van den Momboir Stuers en dat van de griffier Van der Renne. Den volgenden dag om half twaalf uren zijn de patriotten, dese drie Heeren medevoerende, vertrokken naer Weert en vandaar naer Brussel'.

Het relaas van Goofers en de brieven van Stuers aan zijn echtgenote

Belangrijker en uitgebreider is het verslag van een der deelnemers zelf aan de actie, de Weertenaar Lambertus Goofers, een landbouwerszoon van bijna 19 jaar oud, die woonde in de buurt van het Minderbroedersklooster op de Biest in Weert. Hij nam niet alleen deel aan de tocht van de 630 Weertenaren naar Roermond, maar hij behoorde ook tot de 70 mannen, die te paard de koets omgaven, waarin de gevangenen van Weert naar Brussel werden gevoerd. Wij laten dit verslag hier volgen zoals het door Jos Habets is weergegeven in de Publications van 1888:¹³

'Den 28 December werd een iedereen gerekommandeert, zoo wel van buyten als van binnen, dat men 's avons om seven uren op den merkt moest staen met eenen kogel op den snaphaen en twee in de mael.¹⁴ Den borger illumeneert weeder, of om wel te begrypen rommetom den merkt hadden de borgers brandende keerssen staen. Men trok al rond op den merkt en den eenen schoodt en den ander song; den eene riep: Vive la patriot! En sommigen waeren in vrees en wisten niet waer dat naer toe soude gaen. En die het wisten, die en stonden niet op den merkt, en liepen niet met ganse hoopen byeen. Eenigen dunkten als dat het naer Ruremonde soude syn; den eenen maekt den ander bang en schrikegtig, maer de anderen die schieten maer en roepen maer: Vive la patriot! Vivat de Staeten van Brabant! Viva la van der Noodt!¹⁵ En doen het lang genoeg geduert heeft al dat schieten en schreeuwen van den patriot, soo is den doctoor Haex gekomen den welke sprak, als dat sy naer Ruremonde souden trecken om den Moemer en den Canselier en den Griffier te haelen; desen hadden het Land eertyds wat geplaeft, sy wouden de heyden aen den grondheer hebben en al uyt geven. Hier over was het volk nog gestoort, en yder een konde met gaen die wilde, maer daer en werd nie-

mand toe gedwongen, maer uyt syn eygen libertydt kon men mee gaen en men trock dan op naer Ruremonde. Wy waeren dan met een groete magt van ses-hondert en dertig en wy marscheerden dan op Bugge-mon¹⁶ en wy waeren voor de Maes en den eenen wilden voor den anderen over gesadt zijn, en doen wy al over waeren doen trocken wy wat voort en wy hadden den weg gemist en daer soude eenen baron¹⁷ uyt de stadt Ruremonde ons tegen komen en wy hadden eenen anderen weg gegaen en waeren seer bevreest, en men dogt als dat men bedrogen was. Sommige segden: Ware men nog in Weert. En wy stonden hier met hopen by malkander en den eenen maakte den anderen benout. En doen het dag geworden was doen kwam den selven Baron die wy gemist hadden. Andere meenden weeder om te trecken en doen trocken wy voor de stadt, maer de poorten die waeren gesloten en sy lieten daer niemandt in met ge-weer en men sette de wachten aen de poorten en liete daer ook niemand uyt. En daer de stadt niet over en gonk doen trocken wy naer Maesniel en begosten ap-peteyd te krygen, alwaer men eenen boteram kreeg. En doen wy daer besig waeren derwyl gonk de stadt over, en doen trocken wy daer in; en men sette aenstondts de wagten aen de huysen van de heeren, alwaer wy ter om naer toe gegaen syn en het was avond en wy bleven die nagt nog in de stadt. Wy wierden gebilleteert; hondert vyftig moesten in het Penitentenkloester en de anderen werden in de herbergen gelegd. Maer des andersdags trocken wy naer Weert met de gevangen heeren. Dese saeten in twee koetsen en wy wierden daer seer blyden onthaelt. Men sette het volk in het gelid, vier en vier; het voetvolk vooruyt, het peerdenvolk voor de koetsen en agter. En doen wy aen de poort kwamen wierden wy van het volk van Weert seer blydelyck onthaelt met de musicanten; en de dogters van de stad stonden hier met de brandende flambouen. Men trok dan soo in de stadt en gaf den gevangenen losyes in 'De Vesper'.¹⁸ Des anderdaegs trocken wy van hier naer Brussel; wy waeren seventig man de welke haer over transporteerden. En sy werden daer vrindelyk onthaelt en men bragte haer in het kloester in den Savel en hier saten sy in arrest en wy trocken weeder naer Weert'. Tot zover het relaas van Goofers. Hoewel de actie een gewelddig karakter had, schijnt de behandeling van de gevangenen niet slecht geweest te zijn. In een brief, die Stuers nog diezelfde avond vanuit Weert aan zijn acht maanden zwangere vrouw schreef teneinde haar te troosten, prees hij de Weertenaren zelfs. De goede behandeling schreef hij vooral toe aan dokter Haex, de commandant van de Weerter troepen. Deze had n.l. een bode vooruit gezonden naar pastoor Janssen om de bevolking tot kalmte te manen. Vertaald uit het Frans luidde deze brief als volgt:¹⁹ 'Wat hebben wij te vrezan,

vooral daar je er van overtuigd bent dat ik mij in alles kan verantwoorden en kan zeggen, dat ik mijn plichten heb vervuld met een schoon geweten en reine handen? Wees dus gerust, mijn liefje, en laat je droefheid verdwijnen door de gedachte dat ik met hart en ziel steeds bij je ben en dat je steeds omringd blijft door echte vrienden. Waarschijnlijk ben ik eerder terug dan je denkt. Morgenvroeg vertrekken wij richting Diest; slechts enkele mensen te paard zullen ons vergezellen; maar vandaag zijn wij omstuwd geweest door een grote menigte, welke in aantal nog toenam bij het naderen van Weert. En eenmaal in de stad was er van alle kanten zo'n groot aantal mensen op de been gekomen, dat wij een uur nodig hadden om het logement te bereiken. Alle huizen waren verlicht en met klokkengelui en muziek werden wij ontvangen. Toch moet ik de Weertenaren recht doen om hun goed gedrag; het heeft ons aan niets ontbroken; integendeel, wij moeten hun voorkomendheid prijzen. De vreugde-uitingen werden gedaan om hen moed toe te juichen, en eerlijk, kunnen wij hen ongelijk geven? Vader en zoon Heerma maakten deel uit van het escorte maar zij zorgden er wel voor om ons niet onder de ogen te komen en je begrijpt wel, dat wij niet om hen vroegen. Mijnheer de Kanselier maakt het ook goed; hij laat je groeten evenals mijnheer de griffier, wiens gezondheid onveranderd blijft.

Bij het verlaten van Roermond hadden wij een opbeurend moment. Iedereen scheen mee te leven met de onrechtvaardige gevangenneming en ik heb er verschillenden gezien, die tranen lieten, vooral mevrouw Splinter en de dames Therése en Josefien Simon. Dit alles heeft niet weinig bijgedragen tot mijn kalmte en gelatenheid. Toen eenmaal die twee heeren waren gevangen genomen, wilde ik voor geen geld van de wereld er niet bij zijn. Spoedig zullen wij zegevieran over onze overweldigers, maar laten wij alle haat uit onze harten bannen en laten wij voor hen bidden tot God; dat zal er ontegenzeggelijk toe bijdragen, dat wij de kracht krijgen, die wij nodig hebben om onze verbanning gelovig te verdragen.

Tussen haakjes, Mr. Haex, de commandant van ons escorte, heeft mij erg hartelijk behandeld; je toestand en je liefde voor mij kennende, heeft hij niet de moed gehad om ons een bezoek te brengen; maar wij kunnen zijn zachtheid en zijn beminnelijkheid niet genoeg prijzen evenals de bijzondere wijze, waarop hij de ongedisciplineerde menigte in toom wist te houden. Om alle onaangenaamheden te voorkomen had hij ervoor gezorgd om bijtijds een boodschapper naar Weert vooruit te sturen om de schout en de pastoor op te dragen maatregelen te nemen voor de goede orde onder de aanwezigen. Dit is zeer punctueel uitgevoerd, want ik

schat, dat er meer dan 12000 mensen op de been waren. Toch was er geen rumoer, geen geschreeuw; behalve de muziek en het klokgelui heerste er een doodse stilte en wij werden in ons hotel ontvangen door twaalf jonge dames, in het wit gekleed en met een wit stokje in de hand, symbolen van het patriotisme. Nauwelijks waren wij binnen of iedereen is in buitengewone rust voorbij getrokken. Wat betreft de jonge dames, geen ongerustheid, mijn liefje; laten wij er mee lachen want ik voorzie dat de zaak met een sissertje zal aflopen. Is de toon van mijn brief geen bewijs, dat ik er geheel gerust op ben'.

Op 31 december schreef hij een nieuwe brief:²⁰ 'Onze route schijnt veranderd te worden in verband met het transport te paard. Wij vertrekken vandaag 31 december naar Achel, waar wij postpaarden zullen krijgen. Toch vertelt men ons, dat wij morgen niet veel verder zullen komen dan Diest; dus als wij naar Brussel moeten, zullen wij daar niet eerder aankomen dan zaterdag of zondag. Dezelfde orde, die er gisteren heerste, is er ook vandaag, d.w.z. dat men ons rustig in ons hotel laat en niemand vertoont zich zelfs voor de ramen langs de straatkant. Ik heb mij vergist toen ik je schreef, dat het vader Heerma was, die ons begeleidde; het waren zijn twee zoons, die zich steeds op een afstand van ons hielden'.

Op 7 januari berichtte hij: 'Wij zijn nog steeds opgesloten in het klooster van de Ongeschoeide Carmelieten zonder dat wij tot nu toe ook maar één keer ondervraagd zijn. Ik kan je dus niets positiefs zeggen over onze terugkeer. In deze toestand van onzekerheid proberen wij onze verbanning zoveel mogelijk te verlichten. De wandelingen, die wij in de tuin mogen maken, het lezen van kranten en de bezoeken van goede kennissen, die ons vrijelijk zijn toegestaan, leiden ons wat af'.

Op 11 januari kon hij hetzelfde schrijven; er had nog steeds geen ondervraging plaats gehad en de heren hadden geen commissaris gezien.

Intussen kwamen meerdere personen ten gunste van hen tussenbeide en omdat de Staten van Brabant niets te hunnen laste konden aanwijzen, moest men hen op 1 februari weer in vrijheid stellen. Op 4 februari kwam Stuers aan in Beesel op Hollands gebied, waarheen zijn echtgenote de onrust in Roermond was ontvlucht. Na de dood van Joseph II keerde hij in december 1790 terug naar Roermond, waar hij met Van der Renne plechtig werd ingehaald. Kanselier Luytgens, die wegens herstel van een ziekte en omdat zijn woning door de bezettingsmacht in beslag was genomen eerst een tijdlang in Brussel, Aken en Maastricht had moeten verblijven, kon eerst eind januari 1791 terug naar Roermond.²¹

Het verslag van de gevangenen zelf

Het relaas van de gevangenen zelf over hun belevenissen tijdens de een maand durende gijzeling vinden wij terug in de eisen tot eerherstel en schadevergoeding, die zij later tegen de Weertenaren hebben ingediend. Hoewel keizer Leopold II, de opvolger van Joseph II, bij decreet van 14 oktober 1790 had verordonneerd²² 'dat alle excessen en desorders gedurende den tyd der Nederlandse Revolutie voorgevallen en daer toe betrekkelijk t'eenmael sullen syn vergeeten en vergeeven', dienden de drie heeren op 30 januari 1792 toch een civiele eis in tot eerherstel, vergoeding van schaden en boeten. Hoe vriendelijk Stuers zich in de hierboven geciteerde brieven aan zijn vrouw ook had uitgelaten over de behandeling door de Weertenaren, zijn aanklacht was in heel wat fellere toon gesteld. Omgezet in een voor de huidige lezers verstaanbare taal luidde de aanklacht van Stuers als volgt:²³

'Aan den Edelen Hove van Gelderlandt.

Vertoont met behoorlijk respect Zijne Majesteits Raad en Momboir Stuers, dat partijen niet zullen durven ontkennen — zoals trouwens algemeen bekend is — dat een aantal inwoners van de stad, voorpoorten en buitenijen van Weert het hebben aangedurfd op 29 december 1789 's morgens heel vroeg de stad Roermond gewapender hand te omsingelen en aan de magistraat te verklaren, dat zij voornemens waren om hem verzoeker alsook de Kanselier van het Vorstendom Gelre, de heer Luytgens, en de Griffier van het Hof de heer Van der Renne gevangen te nemen:

Dat die eerder genoemde gewapende bende kort daarop de stad is binnengetrokken en het huis van verzoeker door eenigen van hen zodanig is bezet dat aan zijn familie en zelfs aan den chirurgijn van het huis verboden werd daar binnen te gaan:

dat verzoeker op last van de bende 's anderendaags den 30e van genoemde maand gewapenderhand naar Weert werd overgebracht en zijn vier onschuldige kinderen, waarvan het oudste amper zes jaren telde en zijn echtgenote heeft moeten verlaten en dat terwijl hij nog volledig in functie was als Raadsheer van het Hof en Momboir van Zijne Majesteit en dat bovendien in een tijd, dat zijn vrouw acht maanden zwanger was en evenmin als hij zelf wist wat de bende van plan was met hem te doen, terwijl zij door dat geweld zeer bang waren voor een miskraam en vreesden elkaar nooit meer levend terug te zien:

dat verschillende anderen uit Weert, de voorpoorten en van de buitenijen die dag de bende tussen Weert en Roermond kwamen versterken en dat zelfs schout Costerius zijn knecht tegemoet gezonden heeft naar Beegden en dat zelfs zijn oudste zoon bij de bende is geweest:

dat verzoeker tussen Roermond en Weert steeds omringd is geweest door een grote menigte en zodoende voortdurend in levensgevaar heeft verkeerd vanwege het boosaardig optreden van enkelen alsook vanwege het feit, dat daarbij ook verschillende kinderen waren en lieden die niet eens met schietgeweren konden omgaan en dronken lieden zelfs met geladen snaphanen en pistolen:

dat verzoeker tesamen met de twee genoemde heeren door de bende in de late avond binnen de stad Weert werd gebracht en dat, om de spot met hen te drijven, de klokken werden geluid, de huizen verlicht en een aantal meisjes met flambouwen en vergezeld van muzikanten voor de herberg werden geplaatst, waar men hen deed uitstappen:

dat verzoeker alsook de twee andere Heren aanstonds elk in aparte kamers in bewaring werden gehouden:

dat verzoeker 's anderendaags den 31e december van zijn knecht werd beroofd en met de twee andere heren tegen het vallen van de avond met een sterke gewapende macht zowel te voet als te paard van Weert werd overgebracht naar Achel:

dat verzoeker de 1e januari daaropvolgend van het jaar 1790 geen Mis mocht horen en door dezelfde bende, waarbij ook de zoon en de knecht van de schout waren, van Achel werd overgebracht naar Diest:

dat hij aldaar wederom gescheiden van de andere heren afzonderlijk in bewaring werd gehouden en vandaar de 2e januari werd overgebracht naar Leuven, in welke plaats hij evenals in Diest alle soorten vrees en beledigingen heeft moeten doorstaan:

dat hij de 3e januari, zijnde een zondag, wederom zonder Mis te hebben kunnen horen naar Brussel werd gevoerd, waar hij met de twee andere Heren onder afschuwelijk geschreeuw en bespottingen van een volksmenigte naar de Hoofdwacht werd gevoerd:

dat hij na daar geruime tijd in de grootste onzekerheid omtrent zijn lot te hebben vertoefd en onder beschimpingen van velen te zijn ondervraagd, eindelijk werd vrijgelaten door de bende en door anderen werd geconsigneerd in het klooster van de Ongeschoeide Carmelieten:

dat hij daar zelf zijn eigen levensonderhoud moest bekostigen en dat hij dag en nacht door een wacht werd bewaakt en wel zo, dat de buitensporigheden van deze wacht hem bijna geen enkele rustige nacht hebben gelaten:

dat hij eindelijk na zoveel onrecht en na zoveel doodsangsten zowel om zich zelf alsook om de toestand van zijn teergeliefde vrouw en kinderen, waarvan hij met geweld was gescheiden, uit zijn gevangenis werd ontslagen op de 31e januari:

dat hij uiterst bevreesd om niet tijdig vóór de bevalling

van zijn liefste terug te zijn zich heeft gehaast om terug te keren en zelfs dag en nacht heeft gereisd:

dat hij na alle pijnen en smarten bij zijn terugkeer opnieuw een droevige tijding ontving, dat zijn liefste met haar kinderen wegens de voortdurende beledigingen, waaraan zij na de gewelddadige gebeurtenissen waren blootgesteld, de stad had moeten verlaten en zich evenals verzoeker met de grootste onkosten een nieuwe huishouding moest inrichten buiten dit gebied in Bessel, waar zij kort na de terugkeer van verzoeker blijkens bijgevoegd doopbewijs is bevallen van een kind, dat wel leefde maar door zijn zwakte getuigde van de gruwelijke benauwdheden, welke zijn moeder door de gebeurtenissen heeft moeten doorstaan:

dat door al die gewelddadigheden, angsten, droefheden en benauwdheden daaruit voortspruitende 't leven van verzoeker alsook dat van zijn vrouw en de vrucht, waarvan zij zwanger was, meerdere malen in gevaar zijn geweest:

dat de opvoeding en de toekomst van zijn vier andere kinderen daardoor ook het grootste gevaar hebben gelopen:

G.J. Luytgens, kanselier van het Hof van Gelder te Roermond 1779-1794. (Gemeentehuis Roermond).

Collectie: Commissie Limburgse Iconografie.

Foto: G. Hukkelhoven.

dat ten aanzien van al die strafbare feiten ieder van de daders alsook van hen, die daartoe hebben bijgedragen, gehouden is behoorlijke voldoening te geven:

dat buiten de eigenlijke menigte ook anderen hebben meegewerkt aan de gevangenneming en ontvoering naar de vreemde, n.l. de schout van Weert Costerius, dokter Haex op de Markt wonende, de geestelijke Gielis van de Maaspoort, priester Janssen de broer van de pastoor van Weert, de toenmalige burgemeester Martinus Janssen uit de Langstraat, de molenaar Martinus Janssens van de Oelemarkt, de oud-stadsburgemeester Jan Francis Keulen, de oud-stadsburgemeester Peter Beelen van de Schoolstraat, de oud-buitenburgemeester Joannes Nijen van het gehucht Altweert, de oud-stadsburgemeester Jacobus Verstappen uit de Langstraat, de koperslager Martinus Knapen en Antonius Truyens, beiden van de Oelemarkt, Martinus Knapen buiten de Molenpoort, P. van Brussel, Joannes Ceulen en Gerardus Tindemans, alle drie van de Markt, Martinus Mantels en doctor Verlooy, beiden uit de Maasstraat, Laurens Frencken voerman buiten de Maaspoort en zijn broer herbergier in de stad, smid Salimans en Hendrik Gielis buiten de Maaspoort, verder Ferdinandus Brusselaers uit de Molenstraat, P. Caris jr., Berenbroek en Petrus de Leur uit de Hoogstraat en Peter Mertens, voerman op de Moesdijk:

zo is het dat verzoeker zich richt tot het Hof met het ootmoedig verzoek om alle genoemde personen schuldig te verklaren . . . en hen te veroordelen om als eerherstel bovendien te betalen de som van 3000 Louis d'Ors of meer of minder al naargelang 't oordeel van het Hof . . .'

Behalve dat hoge bedrag aan eerherstel eiste Stuers van Weert ook vergoeding van alle schaden en onkosten alsmede openbaarmaking van het vonnis.

De aanklachten van Luytgens en Van der Renne waren ongeveer gelijklopend. De financiële eisen van Van der Renne beliepen hetzelfde bedrag als dat van Stuers. Luytgens, waarschijnlijk minder om geld verlegen (hij was reeds jaren weduwnaar zonder kinderen) vroeg echter slechts 200 Louis d'Ors voor geleden schade (hij betoogde, dat hij bij zijn gevangenneming 800 Franse kronen bij zich had gestoken, die totaal opgesoupeerd waren.). Verder vroeg hij een door het Hof vast te stellen boete t.b.v. het Algemeen Armengasthuis. Uit de door hem ingediende aanklacht vernemen wij o.m.: 'dat hij ten tyde van zijn gevangenneming gevaerlyk siek was en men meynde, dat hij alsoo niet verre levendig hadde kunnen worden gebracht'.

De reacties van Weert op de aanklachten

Deze nieuwe ontwikkeling na de afgekondigde algehele amnestie veroorzaakte in Weert de nodige paniek. Deze nam nog toe door het feit, dat Stuers zich enige keren zelf in Weert had vertoond met een aantal troepen. In december 1791 kwam hij de bij het begin van de opstand afgezette schepenen weer in hun oude functie herstellen ²⁴ terwijl zijn komst kort daarna in januari verband hield met zijn eis om een civiele schadevergoeding. In Weert was men evenwel van mening, dat hij de kopstukken van de aanslag kwam arresteren. Deze argwaan was veroorzaakt door het feit, dat er militaire inkwartieringen plaats vonden in de woning van dokter Haex, ofschoon daar een zwaar zieke persoon verbleef, en in de huizen van enige geestelijken, die voorheen steeds vrijgesteld waren van inkwartieringen. Geen wonder, dat enkele kopstukken van de gijzelsactie zoals dokter Haex, pastoor J. Janssens en diens broer, L.L. Janssen eveneens een priester, halsoverkop de vlucht namen naar Maarheeze op veilig Staats gebied. Van daar uit schreven zij op 13 januari een brief ²⁰ naar de magistraat om hun gedrag te verklaren. Hun vlucht betekende niet, dat zij na de amnestie door de landheer verleend nog iets hadden ondernomen tegen het Oostenrijks gezag. Zij verlangden daarom zekerheid over 2 punten, n.l.: gold de verleende amnestie nog steeds voor iedereen zonder uitzondering of was deze evenals in Brabant weer herroepen en konden zij in veiligheid terugkeren om zich voor de bevoegde rechter te verantwoorden? Het antwoord schijnt hen gerustgesteld te hebben want spoedig waren zij weer terug in Weert.

Ook de overige gedagvaarde personen kwamen in actie om te ontkomen aan de financiële eisen van de aanklagers. Zij richtten zich tot de magistraat ²⁶ met het verzoek om de tussenkomst van de landheer zelf in te roepen. Een ontvoering was eigenlijk helemaal niet de bedoeling geweest. Men had zich enkel als 'blinde werktuigen' laten gebruiken door enkele personen uit Roermond, die een escorte gevraagd hadden om de 3 functionarissen van het Hof van Gelre veilig uit de stad te krijgen. Als er iemand schuldig was en gestraft moest worden dan waren dat Van der Mersch en Heerma en niet de Weerter bevolking. Verder betoogde men, dat het gebeurde een zaak was geweest van het gehele Brabantse volk en dat Keizer Leopold II deze zaak van het volk als een rechtvaardige zaak had aangemerkt en daarom ook een algemene amnestie had afgekondigd. Doordat al vrij spoedig een nieuwe omwenteling, de Franse Revolutie, alles in rep en roer zette en het 'Ancien Régime' voorgoed wegvaagde, bleef deze financiële nasleep zonder gevolgen voor Weert.

Toch ontving Stuers eerherstel, zij het niet van Weert. Op zijn verzoek werd hij bij decreet van Keizer Leopold II op 12 november 1791 vanwege 'betoonde trouw' en daaruit voortvloeiende 'verschrikkelijke vervolgingen bij de omwenteling anno 1790' verheven in de Rijksadelstand met toekenning van de erfelijke titel 'Ridder' en het recht om het partiuul 'de' voor zijn naam te dragen. Aangezien hij t.g.v. de Franse Revolutie genoodzaakt was het land te verlaten en geen gelegenheid had om het aldelsdiploma in Weenen te lichten, zijn deze adelsgunsten nimmer effectief geworden. Zijn vier zonen kwamen derhalve niet in aanmerking voor erkenning, waarvoor immers bewezen adeldom van vóór 1795 vereist was. Toch zijn zij later in de Nederlandse resp. Belgische adel verheven met de titel van 'ridder bij eerstgeboorte'²⁸ en wel bij de Koninklijke Besluiten van 4 juni 1824, 20 april 1841, 6 maart 1843 en bij Belgisch diploma van 20 december 1846. Al met al dateert de adeldom van het geslacht De Stuers dus van 1824 en later. Hieruit zijn ook de diverse kleine verschillen te verklaren, die de familiewapens vertonen.

Dat de geschiedenis zich niet enkel kan herhalen maar zich ook kan wijzigen, leert het feit, dat ook Weert later in zekere zin eerherstel aan de familie heeft gebracht. De kleinzoon immers van Joseph Bernard Stuers de in Maastricht geboren Jhr. Mr. Victor de Stuers, de grote promotor van de Monumentenzorg in Nederland, werd van 1901 tot aan zijn dood in 1916 afgevaardigde van het district Weert in de 2e Kamer. De aanleg van de spoorlijn Eindhoven-Weert heeft de stad mede aan hem te danken. Behalve een straatnaam in Weert herinneren ook nog een tweetal ramen in de St. Martinuskerk aan hem, geschonken door zijn familie; één met de wapens van hem en zijn echtgenote Aurelia Carolina Van Limburg-Stirum en één met zijn wapen en zijn patroon St. Victor, geflankeerd door twee collega-militairen St. Joris en St. Michaël.²⁹

J. Henkens

¹⁾ Gemeente-archief Weert; inv. nr 71 van doos 14 'aanwinsten'.

²⁾ o.m. Jos Habets: 'Gevangenneming van Pierre Jean Joseph Bernard Stuers door de Weertenaren in 1789' in: Publ. etc. du Limb. dl 25 (1888); 411-419.

G.M. Poell: 'Beschrijving van het Hertogdom Limburg' (1851)

Mr. St. Smeets: 'Weert in het begin der negentiende eeuw' (1949).

A.J. Mertens en J. Henkens: 'Schetsen uit de Geschiedenis van het Land van Weert' (1956).

³⁾ Gepubliceerd door Jos Habets in: Publ. dl 25 (1888); 363-411.

⁴⁾ In 1789 wordt het woord 'Belgisch' voor de eerste keer gebruikt als aanduiding der Zuidelijke Nederlanden, het tegenwoordige België. Voorheen was het de Latijnse benaming voor de Nederlanden in hun geheel, dus zowel de noordelijke als de zuidelijke.

⁵⁾ Kroniek van Lambertus Goofers in: Publ. dl 25 (1888).

⁶⁾ G.A. Weert. Oud-archief inv. nr 4.

⁷⁾ Zie Jos Habets, a.w. noot 2.

⁸⁾ Jan Lodewijk Geradts: 'Bijdrage tot de geschiedenis van den Souvereinen Raad in het Overkwartier van Gelderland te Roermond 1580-1794' (1860).

⁹⁾ G.A. Weert. Oud-archief inv. nrs 52 en 62.

¹⁰⁾ G.A. Weert. Oud-archief inv. nr 21.

¹¹⁾ Ch. Guillon: 'Drie Kronijkjes der Stad Roermond uit den tijd der Fransche Republiek' in: Publ. dl 5 (1868), 275-309.

¹²⁾ Zie noot 11.

¹³⁾ Zie noot 3.

¹⁴⁾ Zak.

¹⁵⁾ Een Brusselse advocaat en één der voormannen van de Brabantse Revolutie.

¹⁶⁾ Hier moest men met schuiten over de Maas overgezet worden, aangezien de brug bij Roermond eerst in de 19e eeuw is aangelegd.

¹⁷⁾ Hiermee is Baron de Heerma uit Roermond bedoeld.

¹⁸⁾ 'De Vesper' was de naam van een logement, gelegen op de Korenmarkt.

¹⁹⁾ Zie noot 7.

²⁰⁾ Zie noot 7.

²¹⁾ Zie noot 8.

²²⁾ G.A. Weert. Oud-archief inv. nr 2543.

²³⁾ Zie noot 1.

²⁴⁾ G.A. Weert. Oud-archief inv. nr 301.

²⁵⁾ A.J. Flament in: Msg 1893, 4 maart.

²⁶⁾ Zie noot 1.

²⁷⁾ Informaties verstrekt door de Hoge Raad van Adel bij schrijven van 17 juni 1981.

²⁸⁾ Nederlands Adelsboek 1917, 15e jrg.; 384 e.v.

²⁹⁾ Mr. St. Smeets in: Msg. 1976 nr. 4.